

Ispitni katalog za državnu maturu
u školskoj godini 2019./2020.

SOCIOLOGIJA

Sadržaj

Uvod	5
1. Područja ispitivanja	5
2. Obrazovni ishodi	5
2.1. Sociologija kao znanstveni pogled na društvo	6
2.2. Društvo i društvena struktura	6
2.3. Kultura, socijalizacija i identitet	7
2.4. Društvene institucije.....	7
2.5. Globalizacija i njezine društvene posljedice.....	8
3. Struktura ispita.....	9
4. Tehnički opis ispita	10
4.1. Trajanje ispita	10
4.2. Izgled ispita i način rješavanja	10
4.3. Pribor	10
5. Opis bodovanja	11
6. Primjeri zadataka	12
6.1. Primjer zadatka višestrukoga izbora	12
6.2. Primjer zadatka kratkoga odgovora	12
6.3. Primjer zadatka produženoga odgovora.....	13
6.4. Primjer zadatka kratkoga i produženoga odgovora.....	14
6.5. Primjer skupine zadataka.....	15
7. Priprema za ispit	16

Napomena: Ispitni materijali iz Sociologije pisani su sukladno pravopisnoj normi hrvatskoga standardnog jezika (prema Hrvatskome pravopisu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, "<http://www.ihjj.hr/>" www.ihjj.hr, 2013.)

Uvod

Sociologija je na državnoj maturi izborni predmet. Ispitni katalog za državnu maturu iz Sociologije temeljni je dokument ispita u kojemu su navedeni i objašnjeni sadržaji, kriteriji te načini ispitivanja i vrednovanja znanja u školskoj godini 2019./2020.

Ispitni katalog usklađen je s odobrenim Nastavnim planom i programom za Sociologiju u gimnazijama¹.

U ispitnome je katalogu jasno navedeno što se od pristupnika očekuje u ispitu.

Ispitni katalog sadrži sedam poglavlja:

1. Područja ispitivanja
2. Obrazovni ishodi
3. Struktura ispita
4. Tehnički opis ispita
5. Opis bodovanja
6. Primjeri zadataka
7. Priprema za ispit.

U prvome i drugome poglavlju navedeno je što se ispituje u ispitu. U prvome su poglavlju navedena područja ispitivanja, a u drugome ključna znanja i vještine koje pristupnik² treba usvojiti.

U trećemu, četvrtome i petome poglavlju opisani su način ispitivanja, struktura i oblik ispita, vrste zadataka te način rješavanja i vrednovanja zadataka i ispitnih cjelina.

U šestome su poglavlju navedeni primjeri zadataka s detaljnim objašnjenjem, a u sedmome poglavlju objašnjeno je na koji se način treba pripremiti za ispit.

1. Područja ispitivanja

Ispitom iz Sociologije provjerava se dostignuta razina znanja i razumijevanja te sposobnost zaključivanja, rasuđivanja i integracije znanja u ovim područjima:

1. Sociologija kao znanstveni pogled na društvo
2. Društvo i društvena struktura
3. Kultura, socijalizacija i identitet
4. Društvene institucije
5. Globalizacija i njezine društvene posljedice.

2. Obrazovni ishodi

U ovome su poglavlju za svako područje ispitivanja navedeni obrazovni ishodi, odnosno konkretni opisi onoga što pristupnik mora znati i razumjeti da bi ostvario željeni rezultat u ispitu državne mature iz Sociologije.

Obrazovni su ishodi radi bolje preglednosti navedeni u tablicama te je jasno naznačeno u kojoj će se ispitnoj cjelini pojedini obrazovni ishod provjeravati.

¹ Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, broj 1, Školske novine, Zagreb, 1994.

² Termin pristupnik u ispitnome katalogu podrazumijeva rodnu razliku te se odnosi i na pristupnice i na pristupnike.

2.1. Sociologija kao znanstveni pogled na društvo

ŠTO JE SOCIOLOGIJA?
• opisati sociologiju kao društvenu znanost • objasniti sociološki pogled na društvo • usporediti sociologiju s drugim društvenim znanostima • razlikovati mikrosociologiju i makrosociologiju • definirati društvenu strukturu i društveno djelovanje • objasniti povezanost društvene strukture i društvenoga djelovanja
NASTANAK I RAZVITAK SOCIOLOGIJE
• opisati društvene i povijesne okolnosti nastanka sociologije • prepoznati i objasniti temeljne koncepte socioloških klasika • usporediti temeljne teorijske perspektive i njihove ključne koncepte • imenovati ključne autore pojedinih teorijskih perspektiva • navesti i objasniti temeljne teorije i koncepte suvremenih sociologa (Giddens, Beck, Castells)
VRSTE I METODE ISTRAŽIVANJA
• nabrojati i objasniti vrste i metode socioloških istraživanja • usporediti kvantitativni i kvalitativni pristup istraživanju

2.2. Društvo i društvena struktura

TEMELJNI DIJELOVI DRUŠTVENE STRUKTURE
• opisati i objasniti društvene grupe • objasniti pojmove društvene uloge i društvenoga položaja • objasniti pojam, vrste i uloge društvenih institucija • opisati i objasniti društvene organizacije • navesti obilježja Weberova idealnoga tipa birokracije
TIPOVI DRUŠTAVA I PROCESI DRUŠTVENE PROMJENE
• navesti osnovne karakteristike tradicionalnih i modernih društava • objasniti pojmove industrijskoga, postindustrijskoga i informacijskoga društva • objasniti pojam novih socijalnih pokreta • objasniti pojam kolektivnoga ponašanja i temeljne karakteristike gomile
DRUŠTVENA STRATIFIKACIJA I POKRETLJIVOST
• objasniti pojmove društvene diferencijacije i društvene stratifikacije • navesti osnovne tipove stratifikacijskih sustava • usporediti glavne elemente socioloških teorija stratifikacije • navesti i objasniti glavne oblike društvene pokretljivosti • povezati koncept društvene nejednakosti s društvenim položajem

SOCIJALNA KONTROLA I DEVIJANTNOST

- objasniti pojmove socijalne kontrole, devijantnosti i sankcija
- navesti i objasniti sociološka tumačenja devijantnosti

2.3. Kultura, socijalizacija i identitet

KULTURA

- objasniti pojam kulture
- navesti i objasniti osnovne sastavnice kulture (simboli, jezik, norme, vrijednosti i rituali)
- objasniti pojmove: etničke grupe, nacije i manjine, etnocentrizam, kulturni relativizam i multikulturalizam, subkulture
- navesti i objasniti procese kulturne promjene (inovacija, akulturacija, difuzija i gubljenje kulturnih obrazaca)
- navesti i opisati vrste kulture: visoka, narodna, popularna, masovna, potrošačka

SOCIJALIZACIJA

- objasniti pojam socijalizacije
- navesti tipove socijalizacije
- navesti čimbenike socijalizacije

IDENTITET

- navesti i objasniti vrste identiteta (primarni i sekundarni, osobni i društveni)
- objasniti izvore identiteta: rod, etnicitet, religija, zanimanje
- opisati višestrukost i promjene identiteta u suvremenome društvu

2.4. Društvene institucije

OBITELJ, BRAK I SRODSTVO

- objasniti pojam obitelji i navesti vrste obitelji (nuklearna i proširena)
- opisati osnovne razlike između tradicionalne i moderne obitelji
- objasniti pojam braka i njegovu promjenu u suvremenome društvu
- opisati alternativne oblike braka i obitelji svojstvene suvremenomu društvu

OBRAZOVANJE I ŠKOLSTVO

- objasniti pojam obrazovanja
- navesti i objasniti sociološke perspektive, teorije i koncepte o obrazovanju te ih međusobno usporediti
- objasniti utjecaj društvene nejednakosti na obrazovanje

EKONOMIJA I RAD
• opisati proces industrijalizacije, nastanak i razvoj kapitalizma • objasniti i usporediti pojmove fordizma i postfordizma • usporediti kapitalizam i socijalizam • objasniti i usporediti pojmove industrijskoga i postindustrijskoga društva • objasniti koncepte umreženoga društva i informacijskoga kapitalizma (Castells) • opisati korporacijski kapitalizam u suvremenome društvu
POLITIKA, VLAST I IDEOLOGIJA
• objasniti pojmove moći i vlasti prema Weberu • navesti i usporediti najvažnije ideologije dvadesetoga stoljeća • navesti i objasniti tipove političkih poredaka u modernome društvu • objasniti pojam države i suvereniteta • opisati i objasniti pojam civilnoga društva • objasniti pojam socijalnih pokreta
RELIGIJA
• objasniti pojam svetoga i profanoga (svjetovnoga) prema Durkheimu • usporediti Marxovo, Durkheimovo i Weberovo shvaćanje religije • objasniti koncept sekularizacije • opisati promjene religioznosti u suvremenome društvu • objasniti pojmove civilne religije, privatizacije religije i religijskoga fundamentalizma • navesti pojavne oblike religije u suvremenome društvu (crkve, sekte, kultovi)

2.5. Globalizacija i njezine društvene posljedice

URBANIZACIJA I POPULACIJA
• opisati proces razvoja gradova • opisati promjene i temeljne karakteristike suvremenih gradova • navesti i objasniti temeljne demografske pojmove
EKOLOGIJA
• navesti osnovna obilježja ekološke krize • objasniti pojam održivoga razvoja • navesti autore i ključne odlike koncepta „društva rizika” (Beck, Giddens)
GLOBALIZACIJA
• opisati osnovne kulturne, ekonomske i političke dimenzije globalizacije • opisati utjecaj novih komunikacijskih tehnologija na društveni razvoj i svakodnevni život

3. Struktura ispita

Ispit sadržava **35** zadataka.

U tablici 1. prikazana je struktura ispita prema vrsti zadataka i područjima ispitivanja.

Tablica 1. Struktura ispita prema vrsti zadataka i područjima ispitivanja

PODRUČJE	BROJ ZADATAKA VIŠESTRUKOGA IZBORA	BROJ ZADATAKA KRATKOGA ODGOVORA	BROJ ZADATAKA PRODUŽENOGA ODGOVORA	BROJ ZADATAKA KRATKOGA I PRODUŽENOGA ODGOVORA*	SKUPINA ZADATAKA**	
1. Sociologija kao znanstveni pogled na društvo	3	0	1	1	1	
2. Društvo i društvena struktura	4	3	1	1		
3. Kultura, socijalizacija i identitet	3	1	1	1	1	
4. Društvene institucije	4	2	2	1		
5. Globalizacija i njezine društvene posljedice	1	0	1	1	1	
UKUPNO	15	6	6	5	3	35

* Svaki zadatak sastoji se od dviju čestica čiji obrazovni ishodi mogu biti iz različitih područja.

**Svaki zadatak sastoji se od triju čestica čiji obrazovni ishodi mogu biti iz različitih područja.

4. Tehnički opis ispita

4.1. Trajanje ispita

Ispit iz Sociologije traje **90 minuta** bez stanke. Vremenik provedbe bit će objavljen na mrežnoj stranici Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja (www.ncvvo.hr).

4.2. Izgled ispita i način rješavanja

Pristupnik dobiva sigurnosnu vrećicu u kojoj su ispitna knjižica, list za odgovore i list za koncept.

Važno je pažljivo pročitati tekst općih uputa i tekst uputa za rješavanje zadataka i označavanje točnih odgovora.

Primjeri uputa za rješavanje pojedinih vrsta zadataka nalaze se u poglavlju *Primjeri zadataka*.

U zadacima zatvorenoga tipa (zadatci višestrukoga izbora) pristupnik mora označiti točne odgovore znakom X na listu za odgovore. Ako pristupnik označi više od jednoga odgovora, zadatak će se bodovati

s 0 (nula) bodova bez obzira na to što je među označenima i točan odgovor.

U zadacima otvorenoga tipa pristupnik mora odgovoriti kratkim odgovorom s nekoliko riječi ili jednostavnom rečenicom (zadatci kratkoga odgovora) ili odgovoriti s nekoliko rečenica (zadatci produženoga odgovora) na za to predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici. Ako pristupnik pogriješi, treba precrtati netočan odgovor, staviti ga u zagradu, napisati točan odgovor i staviti skraćeni potpis pokraj točnoga odgovora.

Prilikom rješavanja zadataka otvorenoga tipa pristupnik se može koristiti listom za koncept, ali svoj odgovor mora čitko upisati na za to predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici.

4.3. Pribor

Tijekom pisanja ispita iz Sociologije dopušteno je upotrebljavati isključivo kemijsku olovku kojom se piše plavom ili crnom bojom.

5. Opis bodovanja

Pristupnik u ispitu može ostvariti **60** bodova.

U tablici 2. prikazan je broj bodova prema vrsti zadataka i područjima ispitivanja.

Tablica 2. Broj bodova prema vrsti zadataka i područjima ispitivanja

PODRUČJE	BROJ BODOVA (ZADATCI VIŠESTRUKOGA IZBORA)	BROJ BODOVA (ZADATCI KRATKOGA ODGOVORA)	BROJ BODOVA (ZADATCI PRODUŽENOGA ODGOVORA)	BROJ BODOVA (ZADATCI KRATKOGA I PRODUŽENOGA ODGOVORA)	BROJ BODOVA (SKUPINA ZADATAKA)
1. Sociologija kao znanstveni pogled na društvo	3	0	2	3	4
2. Društvo i društvena struktura	4	3	2	3	
3. Kultura, socijalizacija i identitet	3	1	2	3	
4. Društvene institucije	4	2	4	3	
5. Globalizacija i njezine društvene posljedice	1	0	2	3	
UKUPNO	15	6	12	15	12

60

U tablici 3. prikazan je opis bodovanja za svaku vrstu zadataka.

Tablica 3. Opis bodovanja za svaku vrstu zadataka

VRSTA ZADATKA	MODEL BODOVANJA
Zadatak višestrukoga izbora	1 bod – točan odgovor 0 bodova – netočan odgovor, odgovor nije označen ili je označeno više odgovora
Zadatak kratkoga odgovora	1 bod – navedeni su i objašnjeni svi elementi točnoga odgovora 0 bodova – nije naveden nijedan element točnoga odgovora; odgovor je nepotpun
Zadatak produženoga odgovora	2 boda – navedeni su i objašnjeni svi elementi točnoga odgovora 1 bod – naveden je i objašnjen jedan ili nekoliko elemenata točnoga odgovora 0 bodova – nije naveden nijedan element točnoga odgovora; odgovor je nepotpun
Zadatak kratkoga i produženoga odgovora	Zadatci kratkoga i produženoga odgovora boduju se prema modelima bodovanja za pojedinu vrstu zadatka. Točno riješeni zadatak donosi 3 boda .
Skupina zadataka	Zadatci višestrukoga izbora te zadatci kratkoga i produženoga odgovora boduju se prema modelima bodovanja za pojedinu vrstu zadatka. Točno riješeni zadatak donosi 4 boda .

6. Primjeri zadataka

U ovome su poglavlju navedeni primjeri zadataka.

Uz svaki primjer zadatka ponuđeni su uputa, točan odgovor, obrazovni ishod i način bodovanja.

6.1. Primjer zadatka višestrukoga izbora

U sljedećemu zadatku od više ponuđenih odgovora samo je jedan točan.

Točan odgovor morate označiti znakom X na listu za odgovore.

Koja se od navedenih tvrdnja odnosi na preciznu podjelu rada kao značajku Weberova idealnoga tipa birokracije?

- A. Napredovanje zaposlenika određeno je njihovim radnim zaslugama.
- B. Plaće službenika u skladu su s njihovim radnim iskustvom.
- C. Odnosi službenika prema klijentima objektivni su i impersonalni.
- D. Položaj službenika unutar organizacije jasno određuje njihove obveze i odgovornosti.

TOČAN ODGOVOR: D.

BODOVANJE:

1 bod – točan odgovor

0 bodova – netočan odgovor, odgovor nije označen ili je označeno više odgovora

OBRAZOVNI ISHOD: navesti obilježja Weberova idealnoga tipa birokracije

6.2. Primjer zadatka kratkoga odgovora

U sljedećemu zadatku odgovorite kratkim odgovorom (riječju, s nekoliko riječi ili jednostavnom rečenicom).

Odgovore upišite samo na predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici.

Ne popunjavajte prostor za bodovanje.

Navedite dvije vrste kulture koje nastaju razvojem industrijskoga društva.

TOČAN ODGOVOR: masovna (kultura) i popularna (kultura) / potrošačka (kultura)

BODOVANJE:

1 bod – navedeni su svi elementi točnoga odgovora

0 bodova – nije naveden nijedan element točnoga odgovora ili je odgovor je nepotpun

OBRAZOVNI ISHOD: navesti i opisati vrste kulture: visoka, narodna, popularna, masovna, potrošačka

6.3. Primjer zadatka produženoga odgovora

U sljedećemu zadatku odgovorite s nekoliko rečenica, jasno i sažeto, usmjeravajući se na ono što je bitno za zadatak.

Odgovor upišite **samo** na predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici.

Ne popunjavajte prostor za bodovanje.

Kako se naziva proces promjene prostorne specijalizacije u kojemu nema stroge podjele na centar, industrijsku zonu i zonu stanovanja, a karakterističan je za postmoderni grad?

Objasnite taj proces.

TOČAN ODGOVOR: dediferencijacija / decentralizacija

Grad postaje decentraliziran, a seljenjem proizvodnje dobara u druge dijelove svijeta nestaje i prostorna specijalizacija grada na industrijsku zonu i zonu stanovanja (gospodarstvo se u gradu sve manje temelji na proizvodnji dobara, a sve više na proizvodnji i potrošnji kulture / važnost kulture povezana je s turizmom i rastom takozvane simboličke ekonomije).

BODOVANJE:

2 boda – naveden je pojam *dediferencijacije* / *decentralizacije* i njegovo objašnjenje

1 bod – naveden je pojam *dediferencijacije* / *decentralizacije*, ali bez objašnjenja; navedeno je samo objašnjenje procesa promjene prostorne specijalizacije karakterističnoga za postmoderni grad

0 bodova – nije naveden pojam *dediferencijacije* / *decentralizacije* ni njegovo objašnjenje

OBRAZOVNI ISHOD: opisati promjene i temeljne karakteristike suvremenih gradova

6.4. Primjer zadatka kratkoga i produženoga odgovora

U sljedećemu zadatku odgovorite kratkim odgovorom (riječju, s nekoliko riječi ili jednostavnom rečenicom) i produženim odgovorom (s nekoliko rečenica, jasno i sažeto, usmjeravajući se na ono što je bitno za zadatak).

Odgovore upišite **samo** na predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici.

Ne popunjavajte prostor za bodovanje.

1. Pozorno pročitajte zadatke.
- 1.1. Navedite jednu društvenu znanost osim sociologije koja se koristi metodom ankete.
- 1.2. Navedite i objasnite dva pristupa istraživanju koja se koriste u sociologiji.

TOČAN ODGOVOR:

1.1. ekonomija / politologija / (socijalna) psihologija

1.2. Kvalitativni (pristup istraživanju) usmjeren je na značenja koja ljudi pridaju pojavama / na subjektivni opis i interpretaciju te pruža dublji uvid u bogatstvo društvenoga života.

Kvantitativni (pristup istraživanju) temelji se na mjerenjima i statističkim (matematičkim) metodama istraživanja društvenih pojava.

BODOVANJE:

1.1.

1 bod – naveden je točan odgovor

0 bodova – netočan odgovor ili odgovor nije naveden

1.2.

2 boda – navedena su i objašnjena oba pristupa istraživanju

1 bod – navedeni su nazivi obaju pristupa istraživanju; naveden je jedan naziv i objašnjen njegov pristup istraživanju

0 bodova – nije naveden nijedan pristup istraživanju; naveden je samo jedan pristup istraživanju, ali bez objašnjenja; naveden je pogrešan naziv i objašnjen je jedan ili oba pristupa istraživanju

OBRAZOVNI ISHODI:

1.1. nabrojati i objasniti vrste i metode socioloških istraživanja

1.2. usporediti kvantitativni i kvalitativni pristup istraživanju

6.5. Primjer skupine zadataka

Skupina zadataka sadržava tri zadatka vezana uz jedan polazni sadržaj.³

Prvi je zadatak višestrukoga izbora u kojemu morate točan odgovor označiti znakom X na listu za odgovore.

Drugi je zadatak kratkoga odgovora u kojemu morate odgovoriti riječju, s nekoliko riječi ili jednostavnom rečenicom na predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici.

Treći je zadatak produženoga odgovora u kojemu morate odgovoriti s nekoliko rečenica, jasno i sažeto, usmjeravajući se na ono što je bitno za zadatak.

1. Pozorno pročitajte tekst i odgovorite na postavljena pitanja.

⁴...Problematično je i na Gornjem gradu, čiji nam se stanar javio s fotografijama nepropisnog parkiranja u Ćirilometodskoj ulici. Ondje je, kaže, takvo parkiranje postalo prešutno pravilo.

– Iako komunalni redari i kontrolori (...) redovno prolaze ovom ulicom, nikoga ne opominju ni kažnjavaju. Svjesni smo da automobili moraju prometovati Gornjim gradom, ali barem ne trebaju parkirati jer je za to predviđena obližnja garaža u Tuškancu – kaže stanar.

³ Polazni sadržaj može biti tekst ili jednostavan grafički prilog (osnovni statistički podatci i sl.), a izvori mogu biti dnevne novine, internetski portali, znanstveni članci i literatura te službeni statistički podatci RH, EU i sl. (npr. Državni zavod za statistiku i EUROSTAT).

⁴ Izvor: Večernji list

- 1.1. Koja od navedenih komponenata kulture propisuje pravila ponašanja u gradskome javnom prometu?

- A. jezik
- B. norme
- C. vrijednosti
- D. rituali

- 1.2. U kojoj se teorijskoj perspektivi ističe relativnost društvenoga određenja devijantnosti vidljiva na primjeru u tekstu, a koja se odnosi na to da će pojedinac u nekoj situaciji za određeno ponašanje biti kažnjen ili će se smatrati devijantnim, a u nekoj drugoj situaciji neće?

- 1.3. Navedite i objasnite tip devijantnoga ponašanja koji slijedi nakon kažnjavanja i etiketiranja pojedinca zbog npr. višekratnoga kršenja zakona.

TOČNI ODGOVORI:

- 1.1. B. norme

- 1.2. interakcionistička (perspektiva) / interakcionizam

- 1.3. sekundarna (devijantnost) – devijantnost koju pojedinci usvajaju kao odgovor na reakcije okoline; etiketa pridaje pojedincu status devijantne osobe, on/ ona postepeno prihvaća taj status i tako se ponaša (participacija u devijantnoj subkulturi postaje način rješavanja frustracije i nalaženja emocionalne podrške)

BODOVANJE:**1.1.**

1 bod – točan odgovor

0 bodova – netočan odgovor, odgovor nije označen ili je označeno više odgovora

1.2.

1 bod – navedena je interakcionistička (perspektiva) / interkacionizam

0 bodova – nije naveden točan odgovor

1.3.

2 boda – naveden je pojam *sekundarna devijantnost* i objašnjen je proces prihvaćanja etikete pojedinca

1 bod – naveden je pojam *sekundarna devijantnost* ili objašnjen je proces prihvaćanja etikete pojedinca

0 bodova – nije naveden pojam *sekundarna devijantnost* niti je objašnjen proces prihvaćanja etikete pojedinca; objašnjenje procesa prihvaćanja etikete je nepotpuno

OBRAZOVNI ISHODI:

1.1. navesti i objasniti osnovne sastavnice kulture (simboli, jezik, norme, vrijednosti i rituali)

1.2. usporediti temeljne teorijske perspektive i njihove ključne koncepte

1.3. navesti i objasniti sociološka tumačenja devijantnosti

7. Priprema za ispit

Literatura za pripremu ispita iz Sociologije je udžbenik koji je propisalo i odobrilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Fanuko, N., (2004. i novija izd.), *Sociologija*, udžbenik za gimnazije, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Profil.

Popis obrazovnih ishoda za svako područje ispitivanja pristupniku može služiti za provjeru usvojenoga znanja.

Dobro poznavanje načina ispitivanja znatno će pomoći pristupniku da uspješno riješi zadatke u ispitu.

Pristupniku se savjetuje:

- proučavanje područja ispitivanja te primjera zadataka
- rješavanje provedenih ispita.

